

ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ

Грінько А. П., Гринько П.Л.

1. Вступ

Сучасна значимість методологічного обґрунтування інституційних механізмів забезпечення ефективності розвитку підприємницького середовища обумовлена зростаючою роллю підприємництва та факторів активізації його ділової активності в збільшенні економічного потенціалу української економіки і підвищенні її конкурентоспроможності. Займаючи суттєве місце в національній економіці, підприємництво підпадає під значний вплив політичних, соціальних, культурних та інших факторів суспільного розвитку. Ефективність підприємницького середовища визначається умовами економічної свободи і розвитком організаційно-господарського новаторства та як складна інтегрована система поділяється на зовнішню, як правило, не залежну від підприємців, і внутрішню, що формується безпосередньо підприємцями. Зовнішнє підприємницьке середовище визначається сукупністю зовнішніх факторів і умов, які прямо або побічно впливають на його розвиток. Політична і соціальна дестабілізація суспільства, ускладнення ведення підприємницької діяльності на певних територіях країни, розрив економічних зв'язків не тільки із частиною країн-сусідів, але і в межах країни потребують перегляду різних аспектів організації та підходів до впливу на підприємництво та його розвиток.

Проблеми теоретичного обґрунтування, методології формування та ефективного управління розвитком підприємницького середовища вимагають осмислення та уточнення безпосередньо вихідних понять «підприємництво», «підприємницьке середовище», «інституціональна організація підприємницької діяльності», «ділова інфраструктура розвитку бізнесу».

2. Об'єкт дослідження и его технологический аудит

Об'єктом дослідження щодо поставленої мети є комплексна система регулювання та управління сучасним підприємництвом на підставі модифікації економічних відносин і створення умов для сталого розвитку економічних систем. Управління підприємницькими відносинами у зарубіжній практиці має більшу ефективність, оскільки має побудовані продуктивні бізнес-моделі із налагодженням стійких зв'язків між блоками із керівним впливом, виходячи з первісних параметрів і заданих функціональних ознак. Ефективність підприємництва є необхідним заходом для підвищення рівня успішності фінансово-економічних відносин, досягнення компромісу між суб'єктами підприємницької діяльності та забезпечення їх стійкої конкурентної переваги. Відповідно до прикладу кращої зарубіжної практики наявною є налагоджена система обслуговування первісних інтересів підприємництва без надмірного маніпулювання керівним впливом і врахуванням ключових цілей при організації партнерських відносин, що реалізується через ефективність функціонування економічних систем. Звіс-

но, що приклад зарубіжного досвіду має бути запозичений для вітчизняного підприємництва із певним налаштуванням на особливості організації української економіки із врахуванням чинників, ознак і властивостей, які характеризують сучасні суб'єкти підприємницьких відносин. Відповідно до цього доцільним є розроблення заходів, інструментів і механізмів щодо організації управління підприємницькою діяльністю.

3. Ціль та задачі дослідження

Проведені дослідження ставили за мету обґрунтування необхідності виділення ділового підприємницького середовища як цілісного об'єкта національної економіки, що впливає на створення сприятливих умов для розвитку малого і середнього бізнесу шляхом підвищення результативності державної і регіональної підтримки, залучення у виробничу діяльність населення, усунення адміністративних бар'єрів, що негативно впливають на інституціоналізацію підприємництва і стабілізацію економічного розвитку держави.

Для досягнення поставленої мети вирішувались наступні завдання:

- дослідити генезис категорії «підприємницьке середовище» та уточнити змістовне наповнення його визначення;
- дослідити розвиток підприємництва України та динаміку його показників в сучасних умовах господарювання;
- окреслити роль зовнішніх та внутрішніх факторів на підприємницьке середовище.

4. Аналіз літературних даних та постановка проблеми

Проблемі розвитку підприємницького середовища присвячено значну кількість науково методичних робіт, які висвітлюють питання підприємництва, до яких слід віднести роботи видатних зарубіжних вчених-економістів. Зокрема, описано сутність та характерні риси підприємництва [1], обґрунтовано інституціональний устрій сучасних економічних відносин [2]. Розкрито теоретико-методологічні основи та суть підприємництва, мету організації та інноваційність підприємницької культури [3]. Запропоновано напрями впровадження закордонного досвіду механізмів венчурного інвестування в підприємницькому секторі України [4]. Розглянуто ієрархічну систему чинників щодо організації та провадження підприємницької діяльності [5]. Оцінено ефективність державного та ринкового регулювання національної економіки України, інституційних реформ, інвестиційної та інноваційної політики [6]. Розроблено теоретичні та практичні концепції щодо становлення та розвитку приватного сектора економіки, підприємництва в умовах трансформації економіки України [7]. Окреслено нормативно-правові засади регулювання організації податкових відносин для суб'єктів підприємництва [8]. Аргументовано необхідність та визначено базові параметри (роль, мета, функції) економічного управління підприємством [9]. Підкреслено позитивний наслідок гармонізації вітчизняної методології класифікації підприємства для розвитку підприємницької діяльності, застосування провідних світових наукових досягнень в галузі стимулювання підприємництва [10].

Як наголошується сучасними дослідниками, на сьогодні не існує єдиних визначень вищеперерахованих понять і, більш того, навряд чи можливо їх од-

нозначне тлумачення, враховуючи багатоцільовий характер їх використання, а також відмінності в традиціях, культурі, політиці і практиці розвитку бізнесу в різних країнах і регіонах. Незважаючи на підвищену увагу до питань підприємництва, значний історичний досвід дослідження його становлення, суспільне життя привносить нові риси, що потребує подальшого вивчення питань формування ефективного підприємницького середовища. Зокрема, необхідно врахувати зміни у державних підходах до підприємництва, умови господарювання, які ускладнені політичною і соціальною нестабільністю, здійсненням підприємницької діяльності на певних територіях країни тощо.

5. Методи дослідження

Теоретичною основою дослідження стали методологічні і загальнонаукові принципи проведення комплексних досліджень. Теоретичне обґрунтування розвитку ділового підприємницького середовища здійснено із застосуванням комплексно-цільового системного підходу, аналізу показників та графічного моделювання.

6. Результати дослідження

Проблема розуміння суті підприємництва була спочатку поставлена як проблема обґрунтування джерел економічного зростання і природи прибутку.

Поняття «підприємництво» було введено ще у XVIII ст., що означало специфічний вид людської діяльності, який реалізується в умовах невизначеності і ризику. Найбільш типове і ємне, на наш погляд, визначення підприємництва надано американськими вченими [1], які характеризують підприємництво як процес створення такого нового, що володіє цінністю; процес, який поглинає час і сили, передбачає прийняття на себе фінансової, моральної та соціальної відповідальності; процес, який приносить саме грошовий дохід та особисте задоволення за досягнуте. Вважалось, що для розвитку підприємництва необхідно два складових фактора:

- а) організаційно-господарське новаторство;
- б) економічна свобода.

В іншому, більш сучасному науковому підході (нова інституційна економіка) підприємець розглядається як суб'єкт, що робить вибір між контрактними відносинами свободи діяльності і чинниками, що її обмежують. Підприємництво є особливим механізмом, що регулює розвиток соціоекономічної сфери життєдіяльності суспільства, тобто механізмом, який підтримує оптимальний баланс між свободою і необхідністю в суспільному розвитку, між хаосом і порядком в структурній композиції соціуму [2].

У західних країнах з науково-практичної точки зору сучасне підприємництво характеризується як особливий новаторський, антибюрократичний вид (стиль) господарювання, в основі якого знаходиться пошук нових можливостей, орієнтація на інновації, вміння залучати і використовувати для вирішення поставлених завдань ресурси з найрізноманітніших джерел.

Підприємництво засноване на економічній і соціальній теоріях, згідно з якими зміна – цілком нормальне і природне явище. Нові ідеї саме і складають змістовну основу терміну «підприємництво», тому підприємницьким завданням є «творче

руйнування». Тобто «особи, які вводять нові виробничі функції, які відрізняються від відтворюваних старих виробничих функцій і змінюють пропорції і кількість факторів виробництва в межах останніх, називаються підприємцями» [3].

Підприємців відрізняє інноваційний тип мислення. І надалі – підприємницьким є підприємство не тому, що воно нове, і не тому, що воно невелике (дрібне), хоча й швидко розвивається, а тому, що в основі його діяльності лежить усвідомлення того факту, що вироби, які виготовляються мають індивідуальні характеристики, попит на які зріс до такої міри, що утворилася «ринкова ніша», а нова техніка робить можливим перетворення складних операцій в науковий процес.

Теоретичне та практичне значення підприємництва всебічно опрацьовано на предмет впливу на розвиток економіки. Окрема увага приділена визначенню понятійно-категоріального апарату, що характеризує підприємницьку економіку, підприємницьке суспільство та підприємницьке управління. Розглянуто не лише проблеми формування підприємницького середовища, а також мотивації підприємців й умови здійснення ними свого бізнесу [4].

Якщо узагальнити наукові визначення підприємництва вченими Заходу, то можемо визначити, що мова йде про таку поведінку (процеси), яким притаманні прояв ініціативи, організації і реорганізації соціально-економічного механізму, з тим щоб зуміти з вигодою використовувати ресурси і конкретну ситуацію і взяти на себе відповідальність за можливу невдачу, тобто готовність ризикувати. У визначенні, як бачимо, поєднуються економічний, соціальний, особистісний та управлінський підходи.

Для розвитку підприємництва в нашій країні суттєве значення, на наш погляд, має розуміння того, що не будь-яка нова справа є підприємництвом (хоча, звичайно, і вважати підприємництвом будь-яку справу в області формування ринкової економіки можна лише з визначеними застереженнями). Підприємництво, в першу чергу пов'язано, з ефективним використанням всіх факторів виробництва з метою економічного зростання та задоволення потреб окремих громадян і суспільства в цілому в товарах (роботах, послугах) і одержання прибутку (доходу), необхідного для саморозвитку власної справи (підприємства) і забезпечення фінансових зобов'язань перед бюджетом та іншими господарюючими суб'єктами, отримання в кінцевому результаті матеріальної і моральної винагороди.

Підприємництво за своєю суттю – тип господарювання, що базується на інноваційному характері поведінки власників підприємств, на вмінні знаходити і використовувати ідеї, втілювати їх в конкретні підприємницькі проекти. Це, як правило, ризикова справа, і тому повинна бути ретельно обґрунтована, спираючись на знання ринку збуту і конкурентів, не нехтуючи при цьому власною інтуїцією і, безумовно, підтримкою державних органів (особливо коли мова йде про економічно перспективні і соціально значимі проекти).

Аналіз поглядів українських вчених-економістів доводить, що майже всі науковці сходяться до висновку, що підприємницьке середовище – це певні умови, які створюються в суспільстві і впливають на розвиток і функціонування підприємництва.

Так, підприємництво визначається як «комплекс умов і чинників зовнішнього порядку, які впливають на можливості і кінцеві результати діяльності суб'єктів ринкових відносин, а також дозволяють підприємцеві реалізувати свої цілі і функції» [5]. Або як «соціально-економічні умови і чинники навколиш-

нього середовища, які впливають на функціонування підприємства і вимагають реагування на нього» [6]. Зауважується, що підприємництво є «певною системою, що включає в себе суб'єктів підприємницької діяльності, нормативно-правову базу, політичну ситуацію, соціальні настрої в суспільстві, як впливають на функціонування підприємства і вимагають відповідного реагування на них» [7]. Проте, найбільш ємною є характеристика підприємництва як прояву фінансово-економічних відносин у різних сферах бізнесу, в поняття якого входять будь-яка справа, купівля, комерційне чи виробниче підприємство, комерційна практика або політика окремого підприємця чи цілої фірми, що ґрунтуються на відповідно складених принципах, свободі підприємницької діяльності, у рамках існуючого правового поля, яке суспільство прийняло для забезпечення максимальної свободи підприємництва [8].

Так, автори. визначають підприємництво, як «комплекс умов і чинників зовнішнього порядку, які впливають на можливості і кінцеві результати діяльності суб'єктів ринкових відносин, а також дозволяють підприємцеві реалізувати свої цілі і функції» [5], на думку автора. підприємництво це «соціально-економічні умови і чинники навколишнього середовища, які впливають на функціонування підприємства і вимагають реагування на нього [6], а інший автор, що це «певна система, що включає в себе суб'єктів підприємницької діяльності, нормативно-правову базу, політичну ситуацію, соціальні настрої в суспільстві, як впливають на функціонування підприємства і вимагають відповідного реагування на них» [7].

Найбільш повне визначення, на наш погляд, дає автор [8], який вважає, що підприємництво проявляється у різних сферах бізнесу, в поняття якого входять будь-яка справа, купівля, комерційне чи виробниче підприємство, комерційна практика або політика окремого підприємця чи цілої фірми, що ґрунтуються на відповідно складених принципах, свободі підприємницької діяльності, у рамках існуючого правового поля, яке суспільство прийняло для забезпечення максимальної свободи підприємництва.

Отже, підприємництво в узагальненому сенсі відображає сукупність економічних, соціальних, організаційних, особистісних та інших відносин, які виникають у підприємців один з одним як у суб'єктів, що господарюють, а також зі споживачами їх продукції (робіт, послуг), постачальниками (сировини, матеріалів, обладнання, палива, електроенергії тощо), з банками та іншими суб'єктами ринку, з найманими працівниками (співробітниками) і, нарешті, з державою в особі відповідних органів виконавчої влади та місцевого самоврядування. Метою організації підприємцями своєї справи є отримання прибутку та можливість функціонувати на протязі довгого періоду часу.

Тобто, на наш погляд, ділове підприємницьке середовище являє собою інтегровану сукупність різних об'єктивних і суб'єктивних зовнішніх і внутрішніх факторів, які опосередковують ділові відносини і дозволяють підприємцю досягати успіху в реалізації визначених цілей, в здійсненні підприємницьких проєктів і договорів з отриманням прибутку (доходу) та виконання принципу функціонуючого підприємства.

Нами проведено комплексну оцінку сучасного стану українського середовища підприємництва, яка дозволила визначити основні проблемні параметри його сучасного стану, ділового та інвестиційного клімату, і детермінувати положення

українського бізнесу в координатах міжнародних рейтингів оцінок економічної свободи та конкурентоспроможності бізнесу.

Зокрема, на ефективність розвитку підприємництва позитивно (або негативно) впливають наступні економічні чинники й умови (показники): розвиток інституту підприємництва, рівень інфляції; кількість податків, зборів і платежів та розміри податкових ставок; рівень ліквідності господарюючих партнерів (компаній, фірм); рівень цін (тарифів) на певні види ресурсів, особливо на продукцію (послуги) монополій; недопущення встановлення монопольно високих або монопольно низьких цін, а також угод господарюючих суб'єктів, які обмежують конкуренцію на товарних ринках. Важливими умовами є постійне зміцнення національної грошової одиниці, підвищення рівня її купівельної спроможності і деякі інші фактори і умови. Безумовно, що для успішного розвитку підприємництва потрібні стабільність політичної обстановки в країні, визнання всіма гілками влади тієї обставини, що без підтримки підприємництва економічне зростання є неможливим, підвищення ефективності розвитку економіки в цілому та добробут людей.

На підвищення ефективності підприємницької діяльності здійснює помітний вплив розвиток інституційно-організаційного середовища. Багато інститутів (організацій) є підприємницькими і з урахуванням спеціалізації своєї діяльності надають послуги та впливають при цьому на відповідні підприємницькі організації. Це стосується комерційних банків, страхових організацій, оптових і роздрібних продавців, транспортних компаній. Безумовно значна роль у розвитку підприємництва належить державним і регіональним фондам підтримки підприємства, торгово-промисловій палаті, асоціаціям (спілкам) підприємців, а також засобам масової інформації.

Протягом останніх років, значно покращилась позиція України у міжнародних рейтингах, зокрема у рейтингу сприятливих умов введення бізнесу, що стало наслідком прийняття окремих реформ (рис. 1).

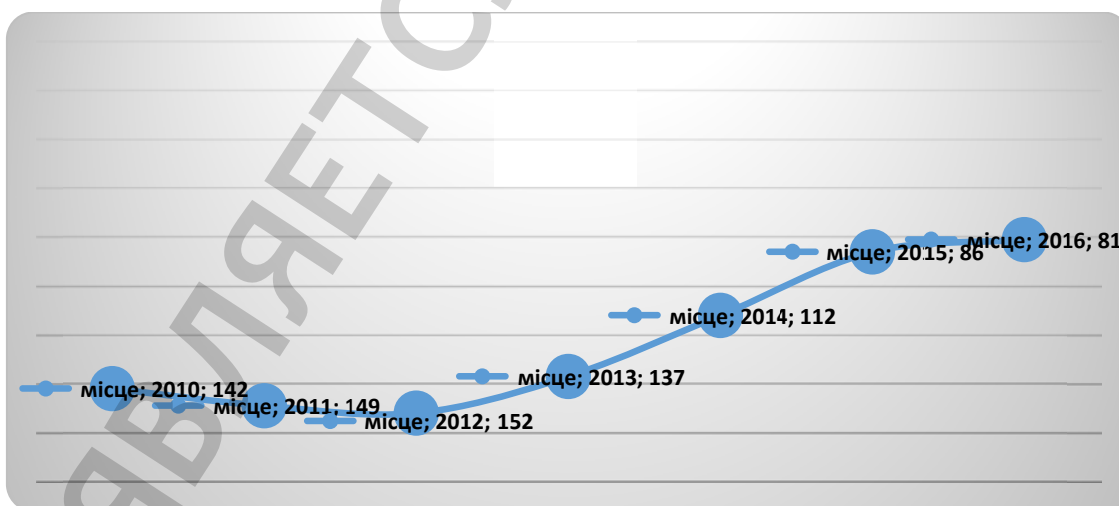

Рисунок 1. Місце України у рейтингу умов введення бізнесу Всесвітнього банку

Але фактори зовнішнього середовища зумовлюють значні зміни у заходах державного впливу на підприємницький сектор, що досить часто призводить до його скорочення і зниження підприємницької ініціативи та мотивації.

Як показують проведені дослідження динаміка кількості зареєстрованих суб'єктів підприємницької діяльності в Україні за останні роки зменшується, що пов'язано з нестабільністю економічної ситуації на фоні антитерористичної операції, недосконалістю та суперечливістю норм нормативно-правової бази, що вимагає постійного моніторингу змін і коригування підприємницької діяльності, соціальні настрої в суспільстві на макрорівні – бідність українського суспільства, яка породжує соціальну напругу, що посилюється невиконаними обіцянками політичних лідерів тощо (рис. 2).

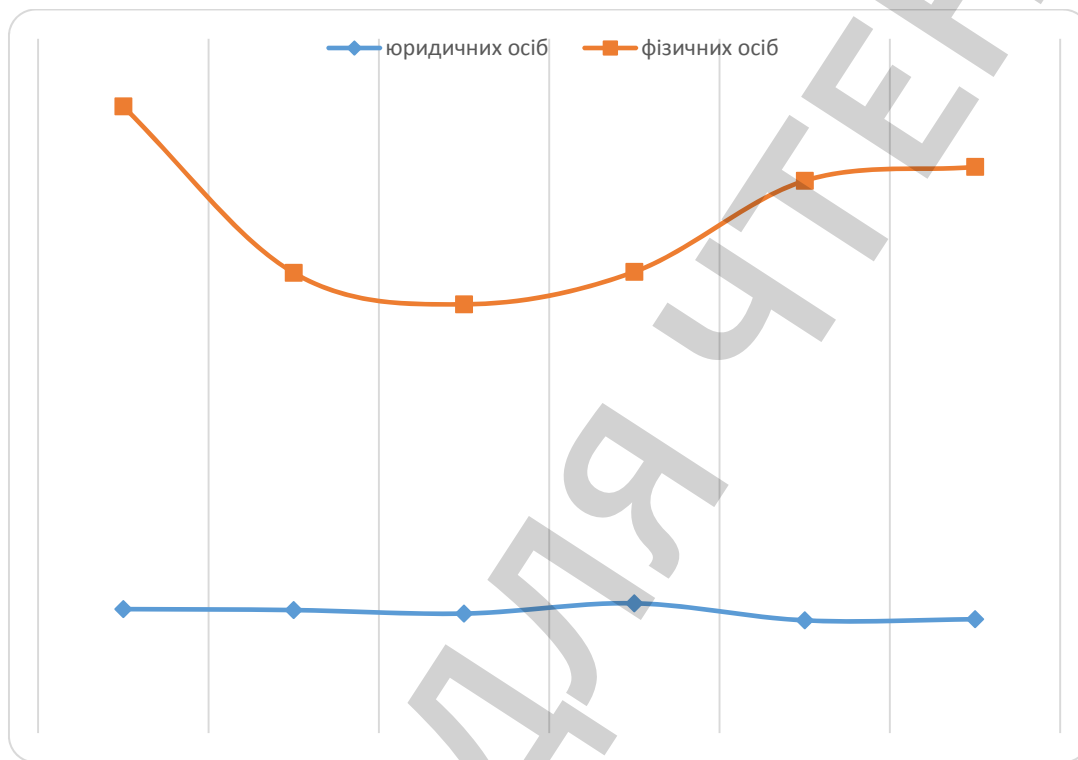

Рисунок 2. Динаміка кількості зареєстрованих суб'єктів підприємницької діяльності в Україні

Розвиток підприємницького середовища в Україні, на жаль, не може повноцінно діяти в ринкових умовах, що пояснюється, в більшості випадків, недостатньою кількістю коштів, відсутністю інвестицій, жорсткими умовами кредитування. Так, за статистичними показниками спостерігається значне скорочення чисельності найманих працівників у 2015 році порівняно з попередніми роками на 3 % (рис.), не дивлячись на те, що обсяги реалізації зросли (рис. 3, 4).

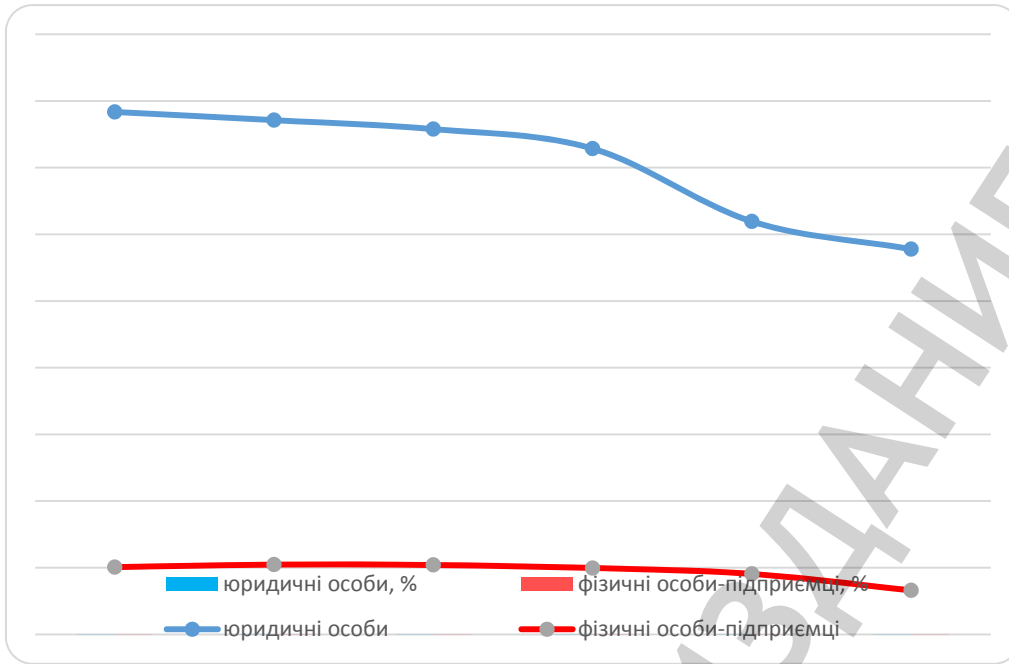
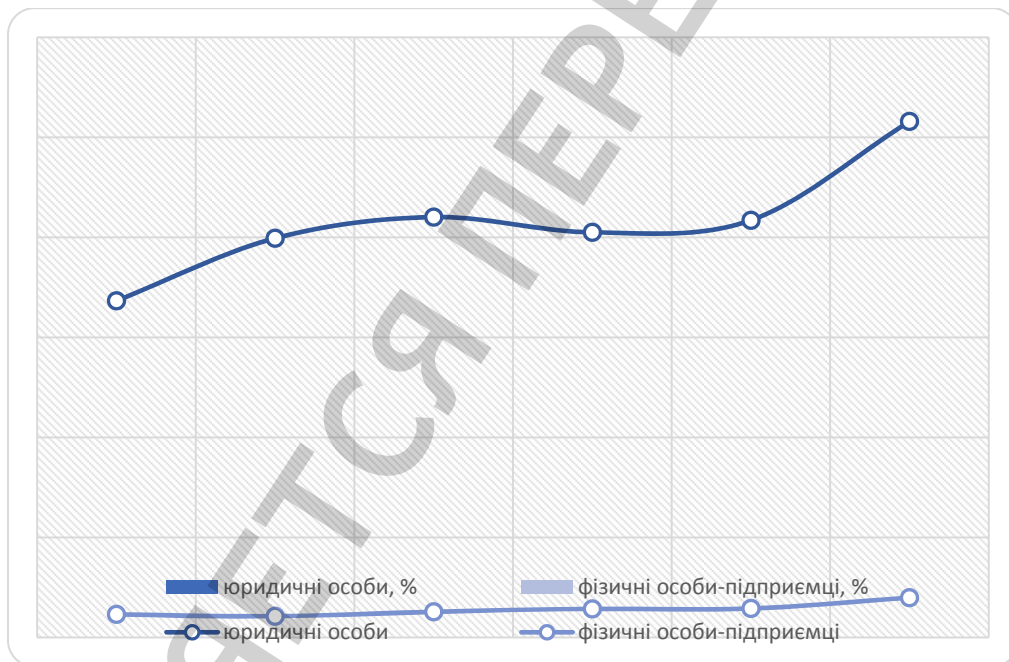

Рисунок 3. Кількість найманих працівників, тис. осіб

1.

Рисунок 4. Обсяг реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), млн. грн.

Прийняття у 2017 року змін до Податкового кодексу України [9] про сплату податків підприємцями, починаючи з 01.01.2017 у зв'язку зі скасуванням спеціального режиму оподаткування ПДВ усіх сільгоспвиробників, із введенням нових правил застосування нульової ставки відсотків для платників податку на прибуток, підвищенням мінімальної заробітної плати, що впливає на ціноутворення, сплати податку зареєстрованих, але тимчасово не працюючих підприємців, значного підвищення штрафів, призведуть до скорочення кількості підприємців, а відповідно й скорочення кількості найманих та зайнятих працівників, обсягів реалізації тощо.

Сучасні реалії українського суспільного життя яскраво демонструють високу залежність підприємництва в Україні від зовнішніх умов. Також на зміну умов здійснення підприємницької діяльності значно впливає курс країни на євроінтеграцію, що потребує від держави поєднання європейського досвіду регулювання підприємництва із заходами, що сприяють розвитку підприємницького сектору в умовах нестабільності і скорочення підприємницької ініціативи.

Внутрішнє підприємницьке середовище визначається також сукупністю внутрішніх умов і факторів функціонування підприємницької організації. До них слід віднести наступні: наявність необхідного розміру власного капіталу; правильний (обґрунтований) вибір організаційно-правової форми підприємства (організації) і предмету діяльності; підбір команди партнерів; знання ринку і кваліфіковане проведення маркетингових досліджень; підбір кадрів і управління персоналом, його матеріального стимулювання; механізм збереження комерційної таємниці тощо. Крім того, тенденції ринкової економіки зумовлюють необхідність ефективного управління підприємством, яке дозволяє функціонувати йому в майбутньому за рахунок конкурентних переваг. Основою забезпечення стабільного функціонування підприємств є зростання їх прибутковості, конкурентоспроможності, платоспроможності та ринкової вартості як ключових параметрів здатності підприємства до розвитку, які безпосередньо залежать від взаємоузгодженої діяльності усіх його підрозділів. Ефективність їх взаємодії забезпечується за рахунок спеціально організованої системи – економічного управління підприємством [10]. Забезпечується відновлення економічної системи, створення інноваційного середовища, що обумовлює прискорення руху економіки на шляху ефективності, раціоналізації, ощадливості й постійного відновлення [11].

Таким чином, обґрунтовано висновки про необхідність виділення ділового підприємницького середовища як цілісної інтегрованої сукупності об'єктивних і суб'єктивних зовнішніх і внутрішніх факторів і умов, які опосередковують ділові відносини і визначають режим функціонування підприємницьких організацій, що дозволяє дослідити в якості об'єкту інституційну організацію середовища розвитку бізнесу. Досліджено стан та динаміку розвитку підприємницького середовища, що потребує удосконалення державної політики за рахунок удосконалення правових, економічних і організаційних умов як важливого чинника розвитку і структурної перебудови національної економіки, цілеспрямованого формування системи державної та суспільної підтримки.

7. SWOT-аналіз результатів досліджень

Strengths. Сильні сторони – здійснення управління підприємництвом покликане забезпечити стабільне функціонування економіки, зростання конкурентоспроможності економічних систем у світовому ринковому середовищі. Керівний вплив на підприємницьке середовище дозволяє оптимізувати бізнес-процеси та підвищити чутливість індикаторів розвитку підприємництва до змін в зовнішньому економічному середовищі. Внесені пропозиції щодо управління підприємництвом дозволяють оптимізувати економічні відносини та зв'язки із модифікацією планування подальшого розвитку підприємницького сектору.

Weaknesses. Слабкі сторони – обмеженням у запровадженні висновків і

пропозицій є необхідність перебудови сучасних моделей економічних зв'язків. Це потреба в імplementації нових базових регуляторів щодо управління підприємством та їх узгодженням із традиційними принципами та чинниками.

Opportunities. Можливості – у подальшому планується окреслити новий вектор розвитку концепції управління підприємством із забезпеченням нових методів організації бізнес-процесів. Передбачається розширення параметризації в управлінні підприємницькими структурами, що дозволить оптимізувати фінансово-економічні відносини. Одним із запланованих завдань є розроблено пропозицій щодо управління підприємством на підставі концептуальної основи поведінкової теорії економічного розвитку.

Threats. Загрози – запропоновані зміни потребують змін і перетворень у макросередовищі із належним інституціональним підґрунтям, що ускладнюється певною дезінтеграцією чинників та інструментів провадження керівного впливу в підприємстві.

8. Висновок

В результаті проведених досліджень:

Набуло подальшого розвитку змістовне наповнення поняття «ділове підприємницьке середовище» через дослідження та аналіз існуючих підходів зарубіжних і вітчизняних вчених-економістів.

Проаналізовано тенденції розвитку підприємницького середовища в Україні, що уможливило визначення основних проблемних питань та напрямів їх вирішення, показники сучасного стану підприємництва, ділового та інвестиційного клімату, положення українського бізнесу в координатах міжнародних рейтингів оцінок економічної свободи та конкурентоспроможності бізнесу.

Досліджено вплив внутрішніх і зовнішніх факторів на розвиток вітчизняного підприємницького середовища, які демонструють високу залежність від них підприємництва в Україні. Зовнішнім фактором слід вважати розвиток інституційно-організаційного середовища, а до внутрішніх факторів відноситься сукупність внутрішніх умов функціонування підприємницьких структур.

Література

1. Hizrich, R. Predprinimatel'stvo ili kak zavesti sobstvennoe delo i dobit'sia uspeha [Text] / R. Hizrich, M. Piters. – Moscow: Progress-Unevers, 1991. – 160 p.
2. Coase, R. H. The Firm, the Market, and the Law [Text] / R. H. Coase. – University of Chicago Press, 1987. – 217 p. doi:[10.7208/chicago/9780226051208.001.0001](https://doi.org/10.7208/chicago/9780226051208.001.0001)
3. Schumpeter, J. A. BUSINESS CYCLES. A Theoretical, Historical and Statistical Analysis of the Capitalist Process [Text] / J. A. Schumpeter. – New York, Toronto, London: McGraw-Hill Book Company, 1939. – 461 p. doi:[10.1522/030021081](https://doi.org/10.1522/030021081)
4. Asaul, A. N. Metodologicheskie aspekty formirovaniia i razvitiia predprinimatel'skih setei [Text] / A. N. Asaul, E. G. Skumatov, G. E. Lokteva. – St. Petersburg: Gumanistika, 2004. – 256 p.
5. Butenko, A. I. Pidpriemnytstvo v Ukraini: napriamky rozvytku [Text] /

A. I. Butenko, I. M. Saraieva, S. V. Yakymov. – Odesa: Feniks, 2007. – 68 p.

6. Kredisov, V. A. Systema suspilno-ekonomichnykh chynnykiv funktsionuvannia pidpriemnytstva [Text] / V. A. Kredisov // Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini. – 2004. – № 3 (34). – P. 3–9.

7. Mantsurov, I. H. Statystyka ekonomichnoho zrostannia ta konkurentospromozhnosti krainy [Text]: Monograph / I. H. Mantsurov. – Kyiv: Kyiv National Economics University named after Vadym Hetman, 2006. – 392 p.

8. Madzihon, V. V. Problemy optymizatsiinoho rozvytku pidpriemnytstva v Ukraini na suchasnomu etapi [Text] / V. V. Madzihon // Molod i rynok. – 2011. – № 7 (78). – P. 23–27.

9. Podatkovyi kodeks Ukrainy [Electronic resource]: Law of Ukraine from 02.12.2010 № 2755-VI. – Available at: \www/URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

10. Ligonenko, L. A. Substantiation of Economic Management of a Company from the Point of View of the Theory of the Firm [Text] / L. A. Ligonenko // Business Inform. – 2013. – № 5. – P. 227–231.

11. Kotliarevsky, O. Development of the system of entrepreneurship in Ukraine [Text] / O. Kotliarevsky // Ekonomika ta derzhava. – 2014. – № 12. – P. 128–132.